

J.J. van Hoof*

Inleiding

Werkverlegenheid anno 1994

In nog geen twee jaar tijd is het wijdverbreide optimisme over de ontwikkeling van de arbeidsmarkt omgeslagen in een gitzwart pessimisme. Bij de presentatie van de begroting voor 1992 van Sociale zaken en werkgelegenheid sprak minister De Vries nog met vertrouwen over het voortgaan op de ingeslagen weg van loonmatiging en een activerend, op scholing gebaseerd arbeidsmarktbeleid (*Rapportage arbeidsmarkt 1991*, blz. 7). In het verkiezings- en formatievoorjaar van 1994 wordt echter van alle kanten aangedrongen op fundamentele koerswijzigingen in het beleid met betrekking tot arbeidsmarkt en sociale zekerheid. De banenplannen vallen als rijpe appelen uit de boom, maar kunnen de rade-loosheid over de groeiende werkloosheid nauwelijks verhullen.

Misschien was dat optimisme ook wel zwak gefundeerd. Het rustte op twee pijlers: de verwachting dat de lijn van de spectaculaire banengroei vanaf het midden van de jaren tachtig ongebroken doorgetrokken zou kunnen worden naar het jaar 2000 en de prognose dat de groei van het arbeidsaanbod in de loop van de jaren negentig sterk zou afzakken. In combinatie gaven zij aanleiding tot menige bezorgde gedachte over het schaarser worden van goed opgeleide jeugdige arbeidskrachten. En dat leidde dan weer tot pleidooien voor het optimaal benutten van de beschikbare human resources van bijvoorbeeld vrouwen en allochtonen. Zo leek de arbeidsmarkt ook voor deze groepen een hoopvol perspectief te bieden.

De vooruitzichten anno 1994 geven een heel ander beeld te zien. De aanbodsprognoses zijn naar

mogen we elk jaar zo'n 40 tot 50.000 nieuwkomers op de arbeidsmarkt blijven verwelkomen (Van Schilfgaarde 1994, blz. 50). De banengroei is tot stilstand gekomen en een spoedig herstel lijkt ver weg.

Waarin de diverse banenplannen ook mogen verschillen, ze stemmen overeen in het feit dat geen ervan meer dan 150.000 banen binnen vier jaar durft te beloven. En dat in een periode waarin de officieel geregistreerde werkloosheid de 500.000 is gepasseerd en het aantal werkloosheidsuitkeringen de 700.000 nadert. Daaraan moet nog worden toegevoegd dat inmiddels een begin gemaakt is met het beleid om de toegang tot de WAO te bemoeilijken en WAO'ers op de arbeidsmarkt terug te brengen. Merkwaardig genoeg vraagt niemand zich af in hoeverre de stijging der werkloosheidscijfers beïnvloed wordt door deze overhevelingsoperatie van WAO naar WW.

Een kat in het nauw maakt rare sprongen. Het arbeidsmarktbeleid begint hier en daar absurdistische trekjes te vertonen. Ik wil het deze keer eens niet hebben over bollen pellen of aspergens steken, maar over een ander stukje beleid, dat geleidelijk grote symboolwaarde lijkt te gaan krijgen: het creëren van nieuwe laaggeschoolde en laagbetaalde banen. Over de noodzaak daartoe lijkt thans grote politieke eensgezindheid te bestaan. Toch is het de vraag wie er nu precies zitten te wachten op functiesplitsing of op 'ingroeibanen'. In ieder geval de meeste werkgevers en vakbonden niet, als we tenminste mogen afgaan op de recente CAO-onderhandelingen. In het algemeen is daarbij van werkgelegenheidsafspraken niet zo veel terechtgekomen (*NRC Handelsblad*, 15 april 1994). Met het opvullen van het gat tussen minimumloon en laagste CAO-schalen loopt het al helemaal geen vaart. Zo verwonderlijk is dit niet: voor werkgevers lijkt dat alleen dan aantrekkelijk

* J.J. van Hoof is voorzitter van de redactie van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken

wanneer ze het kunnen benutten voor de substitutie van goedkoop door nog goedkoper personeel. En daar is het de beleidsmakers natuurlijk niet om begonnen.

De minister van Sociale zaken en werkgelegenheid lijkt echter alvast te anticiperen op het succes van dit 'beleid'. Nog niet zo lang geleden konden we uit de krant vernemen dat hij het Amsterdamse Gemeentelijk Vervoersbedrijf verboden heeft om aan banenpoolers die werkzaam zijn als conducteur op de tram de onregelmatigheidstoeslag uit te betalen. En wel omdat dit hun doorstroming naar reguliere banen op of even boven het minimumloon zou belemmeren. Haast even opmerkelijk als het feit dat de minister hier voorbijgaat aan het principe 'loon naar werk' is de prioriteit die hier toegekend wordt aan de doorstromings- boven de tewerkstellingsdoelstelling van de banenpool, juist op een moment dat de kansen op doorstroming tot een minimum gereduceerd zijn.

In het artikel waarmee dit nummer opent, geeft Laurenz Veendrick een beeld van de arbeidsmarkt voor laaggeschoolden. Opvallend is de constatering dat deze arbeidsmarkt steeds meer het domein wordt van scholieren-studenten en huisvrouwen, ook niet iets dat wijst op grote mogelijkheden om het aantal reguliere banen snel te vergroten. Veendrick benadrukt dat de afstand tussen wens en werkelijkheid vooral voor jongeren die fulltime op laaggeschoold werk aangewezen zijn steeds groter zal worden. Dat betekent in feite dat het creëren van laaggeschoold en laagbetaald

werk de problemen alleen maar verplaatst: van de arbeidsmarkt naar de arbeidsorganisatie waarin zulk werk verricht moet worden, van allocatie naar motivatieproblemen.

Het schijnt onze politici enige troost te bieden dat de situatie elders in Europa niet veel gunstiger is. In België bijvoorbeeld is de stijging van de werkloosheid nog harder aangekomen dan in Nederland. Ook daar staan werkgevers niet te springen om laaggeschoolden en andere kansarme groepen op de arbeidsmarkt in dienst te nemen, zoals het artikel van Miet Lamberts illustreert. Ook bij onze zuiderburen bedreigt de verslechtering van de arbeidsmarktsituatie de overleconomie. In de vorige aflevering van *TvA* schreef Gilbert De Swert van het Algemeen Christelijk Vakverbond daarover een column, in dit nummer staat een reactie van werkgeversvertegenwoordiger Tony Vandeputte. En ook in België bestaan er nog sectoren, zoals de gezondheidszorg, waarin personeelsproblemen en werkbelasting hand in hand gaan, zoals blijkt uit het hier gerapporteerde onderzoek in Belgische ziekenhuizen van Steven Demarest, Erik Henderickx en Jan Bundervoet. Bij lezing van deze bijdragen rijst de vraag of beide landen wellicht zouden kunnen leren van elkaars pogingen hun werkverlegenheid te overwinnen. Opmerkelijk is, dat ideeën over een basisinkomen en herverdeling van arbeid zowel in Nederland als in België weer de kop opsteken. Als redactie zullen we in elk geval op vergelijkende studies gespitst blijven.